

ИЗЛАЗИ

ушорником, чешвршком
и недељом

ЦЕНА:

за 1 месец 1 динар
или 1 крунаПретплату примају све поште у
Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

Претплату треба слати:

ШТАМПАРИЈИ
ПАВЛОВИЋА И СТОЈАНОВИЋА

Неплаћена писма не примају се

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ
У ДУБРОВАЧКОЈ УЛ. БР. 9

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

БРОЈ 10 ПР. Д.

Уредник: Јанко М. Веселиновић

БРОЈ 10 ПР. Д.

МЛАДОСТ

Докле младост бујна траје
Нек се пева,
Нека младе груди врело
Миље згрева;
Нек се не зна за никакве
Боле, јаде;
Нека сваког крепе топле
Жеље, наде,
Нек се оре песме лаке
Крај пехара,
Нек се љубе цуре дивне —
Пуне чара.
Хај, по мору, бурно жиће,
Нек се креће,
Пуном еласти, пуном миља —
Пуном среће;
Нека плови на пучину
Усред миља,
Тамо песма бујну младост
Благосиља.
Песма гони боле, јаде —
Бриге мани,
У радости нек младости
Теку дани!...
Јер кад једном старост дође
Седе власи,
Место пехар слабу руку
Штака краси;
Када лахор седе власи
Залелуја,
И смрт тихо тек запоје:
Алилуја!
Кад дрхћућа нога више
Гроба стаје,
Кад жалости тешке врела
Суза қане,
Кад над гробом песма јекне
Тужно, тио —
Збогом жићу, збогом свете —
Свете мио!...

ГЛАВА У ТОРБИ

ИЗ ЗБИРКЕ: „РАЗВЕЈАНИ ЛИСТОВИ“

— Б. В. —

I

Јесте ли кад год, на обали мора ил повеће
какве реке, дочекали први сумрак, када се црни
плашт, окићен звездама Хаосове ћерке — Ноћи —
труди и упиње, да обвије земљу и дан, што одбе-
гава од нас? Јесте ли уживали у посматрању, у
гледању и слушању, удисању и осећању поступних
мена, што их сумрак носи собом на земљу?

Ако сте иоле песничког осећања и духа, мо-
рали сте уживати, као и ја што уживах једне летње
вечери, на обали савској, више села Остружнице,
чувеног села из сјајног устанка српског под вели-
ким Кара-Ђорђем.

Десио сам се баш на ономе савијутку друма, од
Умке ка Београду, испод остружничких, обрњених
пешчарских урвина, или некадашњих камених мај-
дана, ниже винограда, када се поче хватати први
сумрак.

Место то сматра се као »нечисто«, јер се по
ноћи јављају духови свих оних криваца — лопова
или мученика, невиних жртава, раје негдашње, што
су недалеко ту издисале, на црним вешалима, или
на точку. На једном ћувику, што одваја ковеј друма
на том месту од савске обале, и смета видику,
причају стари, да су се подизала вешала, са точком
за мучење и за нагоњење на признање у доба
турско, нарочито у доба дахија и доцније за Су-
лејман Скопљак-паше.

У селу је субашин конак — порушена куће-
рина, седиште Циганина ковача, а некада, за кратко
време, резиденција Кнеза Милоша Великог.

С ону страну винограда, од садашњих камених
мајдана општинских, ка Пећанима, у једној страни,
беше први састанак Кара-Ђорђа и устаника дрино-
савског краја, ради договора да дижу буну на
Турке....

Десио сам се осамљен, путник из задовољства,
пешак, на ковеју остружничком, када се стаде хва-
тати мрак. Знаћаш за причање народно о нечистом
месту и о јављању авети, али не што не веровах
у то, већ што немадох кад ни помишљати на све

то.... готово се не сећах ни авети, ни некадашњих вешала, занет у уживању бајне летње ноћи, што се тог јавну!.....

И, зар није дивно вече, у селу, у пољу, па још поред реке и са узвишеног места, са кога је далек видик, прво преко реке, па преко непрегледне равни сремске, која се ту, далеко и близу хоризонту, завршује у ону узвишницу од препотопског леса, узвишницу што почиње од Земуна, свија се у полукругу око њега, око Бежаније, па, овде, спрам Остружнице узвишцује у простран недогледан раван плато, са безброј врло плодних поља и богатих аустријских села, отпочињући са Сурчином?

Бришете ознојено чело, скинувши лаки сламни шешир с главе, гледате како сунце залази, како вечерње руменило поступно трне, бледи, губи се, јер сунце и његови злаћени, зрачни снопови све дубље тону за хоризонтом и чисто лакше дишете, јер се, са сумраком, спушта и некаква прохладна струја, као да зефир ћарлија.

Одавно су, поред вас прошла руњава стада, што дижу прашину и дахћу од умора и жеге, с блеком овце, која дозивље растурену и несташну јагњад своју, што уморна, од даљине пута и данашње веселе јурије и трке по пашњаку, сад сваки час застаје, оборене главе, дремајући.

И пси чобански, не чују се живи. И они су промакли одавно, и ако су уморни били, посустали и позастали далеко за својим чобанима.

Косиоци и жетелице нешто од глади а нешто и од жеље за отпочинком, такође су, у појединим гомилицама, умакли догледу. Певанија њихова, смеј весели жагор, чире ти се, да још звоне у ушима, одјекују у души, слазећи као одјек са небеса...

Неко у даљини викну једном, двапут некога по имену... а одјек се изгуби у тмини, по висини густог, чисто оловно још тешког зрака.

Цврčkови и пошци, око вас, на све стране, из камењара, из траве, из винограда, из јендека и трнових ограда, стадоше се прогонити у своје зрикању.

Брег, више друмског ковеја, на коме сам стојао, завршује се ћувицом једним баш пред самим селом. Као крајни вршак повијарца једног, што се чак од Београда, ил управо од топчидерских брегова свија у великом једном амфитеатралном полукругу око простране поплавне басенске равнице од неколико стотина хектара плодне земље, Макиш, посећи на грудима својим »Беле воде«, села: Жарково и Жељезник и овде се, на крају крајева завршује двокрако, а међ крацима њихним пропушта средином узане дубодолине речицу а по странама обадва завршетка повијарца, — беле се рапштркане кућице остружничке. Тако скљептене и заклоњене чине, да се Остружница не види, ни од Београда ни од Умке све докле се не дође наспрам ње саме — до прочеља оба крака од повијарца.

На томе ћувику подиже се као каква авет, са укрштеним дугачким мишицама својим — дашчаним крилима — ветрењача, која сад мирно, укочено

стоји, црна и страшна, у мраку, као авет каква из древних скаски.

Докле сам се занео у гледање, како се смењују и мешају ове различите слике и прелази из дана у сумрак, из сумрака у ноћ, а нарочито, на послетку, стао очи напрезати, да ли се у оној густој сенци, с оне стране воде, може доиста ма што год назрети, зачух отуд, од ветрењаче, сасвим јасно и близу, где ћук, двапут узастопце ћукну.

Можда ми не би то ни пало на ум у другој прилици и у друго доба, ал сад ми се нека слутња, сумња, — што-ли, — стаде порађати: како то, да ћук само двапут да се јави?

И, ни минут ваљда не прође, а отуд с воде, из густе сенке, као слаби одјек ћукну други ћук — у отпоздрав!

Ма колико да очи напрезах, на води ништа угледати не могах. Само ми се чинило, да вода нешто носи; ништа се иначе није чуло.

Зацело ми је сумња без основа и све ми се то можда само учинило!...

Ускоро сам заборавио и ћука и поздрав и његово отпоздрављање, јер се сетих »нечистога места« и да сам замркнуо, да ми треба пожурити да вечерам, па опучих.

Ма колико да човек није сујеверан и да не верује у »нечиста места«, духове и авети и ма да се не плаши, опет некако: дал урођеност ил навика, увек на нас уплввишу толико, кад се нађемо близу таквих места осамљених, да и нехотице... опружимо живљи корак.

Да ли је то ипак страх и сујеверје, ма у избледелом, последњем одзраку, ал ја се поред свих прича о томе месту, сетих и тога, како је овде граница, како је кријумчарење јако развијено; па онда, како је Макиш легло и скровиште, нарочито лети, а овај друм, главни стан свих могућих беспосличара и коцкара. Па опет, и ако све то нису страхоте хајдука и разбојника, што друмове чине несигурним и прете хиљадама озбиљних опасности, опет довољно је да се и најмања »непријатност« човеку деси па да се без невоље тргне и уплаши.

Па као нашто ми све то!....

И ја у мало што не дрекнух, кад се са обале, преко јендека, стаде уздизати некакво страшило! Човек не беше, јер ни један човек не може онолико бити висок, тако танак а дугачак, као да је на штулама. А, да иде и да маше једном руком, то сам лепо могао разликовати.

То страшило, корачаше преда мном, обвијено у подозривој светлости првог мрака, када се сваки предмет што се миче, и метаморфизира и увеичава у необичним размерама!

Сетих се, за трен ока, колико ми се пута у детињству, кад омркнемо, од каквог огорелог високог суварка грмовог, са опруженим, голим, опруљеним гранама, чинило сто разних чудовишта, из свих могућих народних басни митолошких. То аждаје са страшним разјапљеним чељустима, то змајеви са опруженим крилима, па им лепо пламен

суче из ноздрва, то вампири и вукодлаци са по-вађеним кочевима својим а изрогаченим, страшним, усијаним крвожедним погледом, — како се све смењују редом, у уображењу детињем, према томе колико се више предмету примичемо и окрећемо.

Како је и то страховање било слатко, кад се шћућуримо у полу-дремежу, нетренимице гледамо у нашу »авет«, а срце нам све страшније, све силније и наглије лупа, што се ближе примичемо и, што ближе, све нам више притајано и дисање, а не смемо ником старијем ни речи да поменемо о томе шта привиђамо. И наједанпут, сва та чудовишта сведу се просто — на огорео пањ или суварак, са две суве гране, кад се с њиме сасвим убарабаримо.

Чисто оданемо, усправимо се и поносно испримо, што се »авети« распршташе ни у шта и што се, код старијих својих нисмо осрамотили, но смо лепо, паметно ћутали.

Тако и садашње чудовиште преда мном, када застаде да сачека свога друга оздо из шљивика, ишчаури се у човека, што носаше, на рамену — весло.

Дакле ме моја слутња и око моје, ипак преварили нису?!

Они долазише отуда са реке.

— Ко да неко тапће за нама? — рече један груб и суров глас.

Други нешто одговори али не чух, јер је ваљда шапутао, али звук тога гласа беше и нежан и танан, ко детињи. Мора да тај звук хтеде рећи: да не види никог, јер ја бејах сад заклоњен од њих низбрдицом.

Тај звук, чисто ми се срца косну толико ми се чињаше и симпатичан и милокрван, и да не загледах добро кад прескочи јендек поред друма да носи мушко одело, бих веровао да друг ономе са веслом, беше женско.

— »Афте«!... чух опет ону сурову гласину.

И ћук од ветрењаче опет једном ћукну, кратко, уздржано.

Обе сенке нестаде у шљивику, с оне стране друма.

„Нису чиста посла«, сад веровах сасвим у тврдо...

Али не разбијах дуго главу, каква му то онда мораше бити посла, шта све то значи, што чух и видех мало пре. Глад и умор, отпочеше своје неумитно дејство, али и нехотице, кад бејах наспрам места, на коме оно двоје мало пре беху, подигох главу и осмотрих место.

Беше то обронак и узвишица са кривудавам трновом оградом, која почиње од дна друма, па се све више пење и, горе, више камењара и урвине, губи у црнини шљивика и ноћи. Дакле они су се ту пужали тада, када за то могах чути шта, ма и на по гласа, једно другом зборе! Та ми мисао сену кроз главу!...

Нисам ишао дуго и дођох пред другу сеоску механу.

Тамо не беше већ готово никог од сељака, јер је све уморно. Жетва је у јеку, па и најлењи, онда је повредан, јер збирање берићета, брига је најусрднија свакоме ратару.

Само стари рибар Ивко сеђаше пред механом, на узвишеном трему.

Назвав Бога, више се скљоках, но шта седох на клупу поред њега и на његово кратко лаконско питање:

— Би ли далеко?

Само климнух главом у потврду.

— А ти данас?... упитах пошто оданух и испих од једном донету ми разлађену љуту шљивовицу.

— Слабо; нешто ситнине!... одговори Ивко и истресе полић а други поручи.

— Крупна сад не пада!... послужих се и ја „стручним«, рибарским језиком.

— Расплашише ловци динамитом, и »шверцери« (криумчари) њиховим чуновима.

Ал кад то рече, он чисто пресече, трже се, и чисто укрути и заврте устрашено главом:

— Далекко су, ваљда нису чули!

И упираше намрштен и напрегнут поглед у правцу моста преко речице.

Ја не видох још никога, чак ни силујет ма какав у мраку и ако сам лепо и јасно чуо бахат нечијих ногу.

— Ко?... упитах... Никога не видим!

— Лисице, курјаци, ћукови и сове... криумчари и рибари, — виде и ноћу, као и дању.

(НАСТАВИЋЕ СЕ).

СЛАВУЈ И ЖАБА

(БАСНА)

Славуј песме понајлепше вије

У горици ил зеленом лугу,

Па и ту се по жбунови крије

К'о да му је певање на ругу!...

А гле жабу, како закрећеће,

Извлачи се из смрдљивог кала,

Сујета је обузима веће,

Да је виде, да јој кажу: хвала!...

1899 год.

Раја.

ГДЕ ПОМОРАНЦЕ ЗРУ

од

Н. А. ЉЕЈКИНА

(Наставник)

XXXV

Свануло је. Изиде и сунце. Станице бејаху све ређе и ређе. Није се више дало видети раскошно зеленило, као — ни богате виле. Не видиш ни једне палме, ни једног дрвета лимунова ни поморанџина. Престаше и брда. Воз се кретао кроз пространу равницу, заливену овде-онде пролетњим поводњем. Тек изретка видиш по неко убого дрво, које почиње да пупи. Ниси могао видети ни света у пољима. Овде онде видиш тек по којег вола у дубрави. Место вила наилазило се на развалине камених грађевина, и на гомиле материјала за грађење. Положај беше сасвим неугледан, местимично сиромашан, блатан зарастао у голо цбуње, као у северним земљама.

— Боже мој, да ли у Рим путујемо? Да нас нису завели у други који крај ван Италије? узнемиравала се Глафира Семјоновна, разматрајући околину и окренувши се тим цитањима на своје сапутнике.

— Ништа ти ја не знам, матушко! Ти си наш вођ, одговори Николај Ивановић.

— Ја говорим зато само, што не видим поморанџино дрвеће...

— Какво поморанџино дрвеће? Не видиш ли да је ово земљиште исто, као у новгородској губернији? Ено и врбе, где расте крај канала.

— Е, то би било смешно, да нас заведу у који други крај.

— Куда би нас могли завести, до у Италију? пита Коњурин.

— Не знам. Не могу да дођем себи од чуда! вели Глафира размахујући рукама. — Немам кога да упитам... Ништа не разумеју, него само одмахују главама.

— Тхе, па све једно! После Монте-Карла готов сам да идем, ако хоћеш, и у Турке говораше Коњурин. — Мухоједани су неверници; али, јамачно нас неће тако опљачкати, како су нас опљачкали у Ници и Монте-Карлу!

Зауставише се на једној малој станици. И ту се продавало вино Кијанти у лепим боцама. Гарсон у кратком капутићу и зеленој кецељи пружи кроз прозор чашу с кавом и земичке на подносу. Око воза нагомилао се свет; сви мушкарци имађаху шешире са широким ободом.

— Судећи по капама, ми смо у Италији, проговори Глафира Семјоновна. — Да, да, ми смо у Италији, само, ово што видимо не личи ни у колико на царство, где поморанџе зру!

И она се наже кроз прозор, па говораше, не обраћајући се управо никоме.

— Сињор! Ром... У е Ром?... Ром се луан анкор?

— Рома? питао ју је гарсон с кавама и земичкама, и махну руком у правцу, којим се и воз кретао, гунђајући нешто талијански.

— Та, дабогме, ми право у Рим идемо.... Хвала Богу нисмо залутали! рече Глафира Семјоновна мужу и Коњурину. — Само не знам што је пут тако неугледан?

— Кренуше се даље. Све чешће наилазише на развалине здања, у пола разрушене капије, оронуте камене галерије, зарасле у коров.

— Баш као да је Мамај овуда с војском [пролазио, тако је све разорено, примети Коњурин, гледајући кроз прозор.

У купе најпосле улети кондуктер и стаде одузмати билете.

— Ром? пита га Глафира Семјоновна.

— Рома, Рома... потврди он главом.

— Хвала Богу, ту смо. Али, само, какав је то положај?!

У даљини се види велики град, с небројеним црквеним торњевима. С лева и десна од пута стоје у шпалиру многе развалине. Ево већ и наткривенога уласка у железничку станицу. У њему кипи свет, као мрав у мравињаку; у њему јако пада у очи множина католичких калуђера у црним, белим и плавим мантијама, у капушонима и шеширима.

— То је Рим! Рим! По поповима познајем! Гле, шта је ту попова! виче Николај Ивановић.

Локомотива се заустави. Глафира Семјоновна погледа кроз прозор, и стаде звати носача.

— Факино! Факино! Иси! виче она, пошто је у књизи разговора прочитала како се талијански зове носач. — Сад је питање, настави она, у коју ћемо гостионицу?

— Ми ћемо онако, као у Ници. Прва гостионичка кола, што се десе ту, заузећемо, па свршена ствар, — одговори Николај Ивановић.

Носач се није дао дуго чекати. Он зграби ручни пртљак и повуче га из вагона. На улици, пред станицом, стоји сијасет омнибуса из гостионица. Спроводници омнибуса замахаше рукама, узвикиваше називе својих гостионица и мамише себи путнике. Први омнибус беше с натписом: „Albergo della Minerva (Гостионица Минерва), и Николај Ивановић ускочи у њ.

— Две камера? Вузаве две камера? питала је Глафира Семјоновна спроводника, показујући му два прста и тапшући се по прсима.

Седи. Шта питаш! Довешће нас.

Спроводник је нешто натуцао француски као и Глафира.

— Prenez place, madame (заузмите место, госпођо) — рече он и посади Глафиру Семјоновну у омнибус.

Једно десетину просејака у одрпаној одећи и кожним сандалама — људи и жене са сисанчадима, увијеним у прљаве крпе — на мах окружише кола, просећи, „уна монета.“

Кад се багаж донесе, омнибус пође. Широке пијаче сменише се уским улицама, преко којих беху протегнути коношци, на којима се сушише крпе, и дечије пелене. И перине беху ту истурене да се проветре. Улице препуне дућанићима са робом за кућу и јело; на вратима дућанским виси месо, очерупани голубићи, гране с поморанџама, кобасице, сир у телећем желудцу. По негде се дими ватра и вари боб и макарони у котловима.

Дућани беху нечисти, закртожени артијом, огризинама и поморанџиним корама. На све стране тежак задај, као од трулежи. Мршави пси лињају улицама и њуше пред дућанима купусину, варен кукуруз, боб и пасуљ. Пијаци беху прашљиве и местимично зарасле у траву; — куће — са опалим зидовима и лепом, одавно неоправљене, са полупаним прозорима.

А калуђери, калуђари, иду у бескрајном низу; на сваком кораку — по неки калуђер.

— Је ли могућно да је то Рим? Госпде, Боже! Ја сам га другчије замишљала, говораше Глафира Семјоновна.

— И ја, такође... одговара Николај Ивановић. — Ово мора да је каква мисирска старина, рече он, показујући једну велику и стародревну колону, која беше у траву зарасла.

— Шта велиш? Мисирска?... Ово је Рим, и зато је и старина римска. Многи свет долази овде да види такве старине.

— Вала, нема зашто долазити, рече Коњурин. — Видети папу римскога, то је већ друга ствар.

— А где, водоскок? Где, водоскок како је диван! вели Глафира Семјоновна. — Хвала Богу, те на боље улице наилазимо. Ево и лепих магазина. А ја сам већ помислила, да у Риму и нема бољих улица од ових буцака.

Спроводник на омнибусу казиваше имена улицама, здањима и црквама, мимо које пролажаху. Цркве такође беху неугледне, неокречене, са одбијеним симсовима и доклем. Отворена црквена врата беху застрта дебелим завесама од бела и зелена сукна. На паперти седе или стоје просјаци у прљавим крпама; боси дечасти, с главама повезаним крпама, играли су се у камење.

Поново скренуше у узану улицу и пођоше крупном калдрмом.

— Сињоре! А где је папа? Папа ром? Ја папу вашега не видим? — пита Николај Ивановић спроводника.

Овај се насмеја, промрмља нешто француско-талијански, и показа руком правац, где папа живи.

Изидоше из сокачића и опазеше развалине старих здања. Развалине, раскошни старински дворци, прљаве улице и богате трговине смењиваху једно друго бесконачно. Опет мала, тесна улица. Свратише на piazza della Minerva. На овој опазеше стуб, што стоји на каменитом слону. Зауставише се пред мрачним, неугледним домом. Натпис на кући гласио је, да су стигли мети. То беше гостионица „Минерва.“

— НАСТАВИТЕ СЕ —

СВРШЕНО ЈЕ!

— ERNEST DAUDET —

I

Љубили су се већ десет година.

Љубили су се страшно, ватрено; љубили су се оном љубављу за коју свет обично вели: „То неће дуго тра-

јати!“ Но то је трајало. Ни драматски почетак њихове везе, ни слободно уживање њихове најзад покорене са-мосталности не беху исцрпели занос и одушевљење. Он је био ожењен, она удата, он прикован због врло озбиљних и великих интереса за брачно огњиште; она већ раздвојена од својега мужа, морали су употребљавати околишења, шеврдања и лукавства, да би могли везати своје судбине и удесити свој живот по укусу друштвених уговора.

Снажни и моћни због смелости своје, савладавши толике препоне, они су сада пливали у срећи, тесно сједињени једно за друго, равнодушни према свему ономе што није њихово било, сматрајући да је највеће блаженство у животу вечито се моћи разумевати, вечито моћи једно другоме погађати мисли и говети, вечито само себи припадати.

У Паризу, у којему су обично живели, свет им је сметао, раздвајао их за неколико дана; вечито је била једна иста туга кад би се до сутра растављали, исто душевно расположење кад би се увече опет састајали. Но чим би настало лето они би ишли у поља, у приморске бање са својом нераскидном нежноћу, без икакве гриже савести, а њихови тако танани окови чинили су се још тананијим.

Све су се више и више миловали, све су више и више дисали једним дахом, живели једним срцем. Кад је мало више почео гаснути њихов плам, она га је подстицала. У заносима своје ненасићене страсти било им је драго да броје године које протекоше од првога им сусрета, да рачунају дане своје среће, да даду полета својим успоменама и да тврде, поносећи се јако својом непроменљивом сталношћу, да је време, које је обично кобно и по најискреније страсти, увећало и утврдило њихову љубав и оставила јој, — у пркос њихову добу, зрелости, у пркос кобним ударцима, од којих се не могу очувати ни осећање ни лепота, — младићки и одушевени израз.

У местима где се могла назрети њихова љубав, она се чинила онима, који су били посвећени у ту тајну, тако непристрасном, тако лепом, да је она мало по мало створила око њих читаву атмосферу поштовања и зависти, где је покрај дивљења, које је та њихова љубав побуђивала, почело да нестаје урођенога оговарања због њихове неправилне везе.

Свет, у осталом, није то чак ни говорио, но само као о некој тајној ствари, па кад је проникао тајну те забрањене љубави која свуда око њега цвати, он само од њих тражи да то мало завију у тајанствену копрену и, по ту цену, прави се да о томе не зна ништа.

Међутим је њихова младост изгубила свој прави чар. На њеном фином лицу време беше већ урезало боле. Но те боле он није опажао као што она тако исто није опажала да се прогрушава коса њена пријатеља. За њега је она била толико лепа да се чак ни сенка неке друге није коснула његова срца. За њу је, опет, он био и сувише умилни пријатељ, једини човек, човек којему је она жртвовала све и предала се за навек.

Закон о разводу брака пружи им одједном изненадну прилику да постану слободним, да својој вези даду неки законски облик, неко законско одобрење. Но

какво је величанственије и силније одобрење она могла добити од онога одобрења које је проистицало из узајамне залоге, обавезе којом су они били спојени, од тога обећања које су они једно другоме задали да ће се љубити до гроба? Зар је било потребно званичних заклетова па да се то њихово свето обећање учини трајнијим? Сагласише се да то не чине, да једним покретом поноситога поверења не одбаце сав преображај својега вољнога ропства којему овај доказ ули неко ново миље.

За тим се појави породица на чију се штету подигла њихова срећа. Та се породица носила мишљу и сањала да поново доведе жену под кров који је она напустила и да јој пружи опроштај. Она је то одбила, чак и не питајући за савет својега пријатеља. Њен је отказ био тако категоричан да није допустио посланицима да задобију од заблуделе овце ни најмању наду на успех. Посланици се за тим обратише њезину пријатељу, да он то одлучи, да узме на се иницијативу о раскиду, који би опет одвео на своје место ону, коју је он сам страшно љубио; но и покрај све своје преданости није имао снаге да јој рече: часним женама је потребна обазривост и уважавање.

— Ја је замењујем у свему, одговорио је он.

А када су разговарали о покушаноме усињавању да их раставе, она се насмеја, рекавши:

— Каква глупост!... Као да ја вечито нисам била твоја!

И тако у пркос приликама и животу, у пркос свету, све је потпомагало њихову љубав, све јој је служило, а она је с временом постајала све силнијом и силнијом. У заносу својему чешће би говорили како би то било срећа да заједно остаре, да се на крилима узајамнога и сталнога дивљења приближе крају своме, да, љубећи се вечито, нераздвојно уђу и у саму смрт. А на граници те среће, која им је улепшавала снове, гледали су они своју спремљену будућност, која је била исто тако лепа и величанствена као и њихова неисказана прошлост.

II

Вративши се једнога пролетњег вечера из шетње на колима осети она како је сву обузима нека студена језа. Та језа је све више и више расла и она се, дршћући, пожали својему пријатељу. Он је примора да легне. Но она није могла заспати. Грозница ју је тресла толико, да се није могла никако смирити. Слабост и немоћ те издржљиве природе била је за њега тако нешто ново и непознато, да се он јако уплаши и, после прве пробивене ноћи над њеним самртним мукама, позва лекара,

Лекар га охрабри: рече да није нашао ништа озбиљно и да је то само путничко нерасположење, које ако траје највише неколико дана.

Међутим целу недељу дана несрећни љубавник није живео гледајући са ужасом како бледи, губи живост и вене бајно лице на којему је увек само осмејак виђао. Затим, једнога јутра он се потпуно умири, видећи да се она опет враћа у живот, да се на лице опет враћају боје које означавају здравље и да ће се она ускоро потпуно опоравити. Тада се он могао удалити само за неколико часова, оставив крај постеље на којој је ле-

жало његово једино благо, њену старију сестру, неку постарију девојку, коју је он у првим знацима овога, сада побеђенога, зла био позвао.

Сестра јој је била једна блага и добра душа са већ сребрнастим власима на глави. Од свих чланова оне породице, која се сматра осрамоћеном оним што је она називала рђавим владањем жене, она је једина појмила да су понеки осећаји моћнији, силнији него најпрече дужности; појмила је да је страст пламен који прождире све чега се дотакне; једина је она правдала заблуде, које није могла спречити, приставши да је и даље гледа и пази као своју сестру. У њој се развијао осећај милосрђа и праштања чак и онда, кад су они вређали њене идеале. На први позив она је дотрчала: срце јој је кучало материнском нежношћу и добротом, уздржавала се од свакога приговора, од свакога прекора, мислећи само да разаспе своју негу.

Вративши се са својега краткога одсуства он дознаде од ње да је баш тада наишла непредвиђена, изненадна криза, која намах погорша болесничино стање.

Он улете у одају, где је позвани лекар у највећој хитњи пре њега већ био стигао. Био је ужаснут и запита лекара. Овај му одговори само ове три речи: капља у срцу.

Он се као луд наже над лицем, на коме се видело по згрченим цртама тешко дисање. Поглед у којему је он тражио да прочита све, обасја јој лице осмехом захвалности и сажаљења: захвалност за срећу коју му је она дуговала, сажаљење према свему ономе што ће он трпети и патити се. Нека врела рука стеже његову но тако слабо, тако немоћно да је он више то нагађао но што је осетио. Затим самртница, која као да је само зато живела да га и последњи пут види, боно уздахну и више се не крете.

Њена се сестра сруши изнемогла; служитељи који се ту нађоше бризнуше у плач, а лекар промрмља:

— Умрла је!

Умрла је, о немилосна судбино! Умрла је као громом погођена, односећи са собом све, на што је јадни човек полагао утешну и ојачану наду, све будуће планове заједничкога миловања, оставив га сама у животу као сенку међу развалинама.

Утучен болом, слеп од суза, говорећи а ни сам не знајући шта, паде скрхан на колена крај постеље.

А када подиже очи, она је лежала укочена и бледа на постељи покривеној ружама, спуштених трепавица, а на уснама јој је лебдио израз строге озбиљности, која је очито казивала да је та љубављу толико узбуркана душа најзад нашла вечити мир.

А у њему се пред том страховитом стварношћу кидало, цепало и тело и срце, а једина му је жеља била да и он буде тамо где и она, да иде са њом, да је прати свуда куда би је год понели.

У томе часу напољу, у дворишту чу се зврјање кола.

Једна служавка провири кроз прозор и викну преплашено:

— Ево господина!

Муж!

Са њим је породица поново задобила своја права и улазила је строго и осветнички у кућу очишћену смрћу.

Тада покојничина сестра приступи ономе другоме несрећнику, који је непрестано плакао и клечао, таће га прстом по рамену и врло опорим гласом, који он до тада никад из њених уста није чуо, заповеди:

— Одлазите!

Но како се чинило да он то није чуо, она понови:

— Ви немате шта више овде да радите: свршено је!

— Да, свршено је! промрмља он дижући се.

И не имајући довољно хладнокрвности и јунаштва да последњи пут целива чело оне коју је толико љубио и коју више никад неће видети — он изиде.

Вел. Ј. Рајућ.

ПОЗОРИШНА ХРОНИКА

Свршетак о глумцима. — Глумачка управа.

Динуловић је глумац, који се напустио. Он је комичар и то рођен, створен за комичара, али се није разрадио. Како је још пре неколико година створио неколико улога, које ће остати типске за нашу позорницу, он од тада по готову није ништа учинио. То је штета. Он нити је преоптерећен улогама, нити су му улоге таквог рода, да их је баш тешко креирати. Особито сад је постао и редитељ, па је и то требало да га ободри на посао. Али он остаје врло добар глумац — кад игра свој репертоар.

Према Вељи Миљковићу природа је била раскошна. Кад је ступио на позорницу имао је диван стас, још лепшу главу и врло пријатан орган. Људи који су водели позориште полагали су у њ најлепше наде, и он је убрзо постао најсимпатичнији глумац. Баш у најбоље доба он напусти позорницу и пође тражити срећу у порезницима. Није је нашао. После извесног времена врати се на позорницу, оде у Нови Сад а затим дође опет у Београд, али већ порушен и с дефектом, који позорница не подноси. Али како је Веља глумац од расе то, кад се напрегне, може још врло добро да игра и карактерне улоге. Ипак је он врло добар у карикатурним (у „Др. Оксу“, „Једва стече зета“ итд.) улогама.

Сава Годоровић је, релативно, од скоро на позорници и постигао је огроман успех. Он је данас једини глумац који може да „створи“ сваку улогу коју добије. Он још нема ауторитета и не може још да носи комад, али ће то доћи само ако се не забатали. Он јако осваја публику, а то је и врло ласкаво и врло опасно по њега као и свако друго ласкање за човека. То допадање може да учини да се Сава стереотипише и да стане, а то би значило монотонија и његова пропаст. Али је он ваљда видео како су прошли толики пре њега са много већим талентом, само зато, што су брзо и после првих успеха уобразили да су велики глумци и да немају шта више да уче и да раде. Сава је још и млад и здрав па зато му се ваља још дуго напрезати, док не стигне до праве висине, где глумац може живети само од капитала. Ја му желим добру вољу и јаку издржљивост; остало све има.

Чича Илија, најомиљенији, најсимпатичнији наш глумац, никако не може да стане на прави пут. У њега је један невероватан имитаторски таленат, каквог ја до данас нисам срео, и то га омета у његовом послу. Чича Илија оно што није видео не уме да представи, али опет зато оног, ког је једном видео, пренеће на позорницу тако верно да се сам оригинал мора смејати. Ко је њега видео као Пемака, као Цинцарина у „Потери“ „Живот за динар“ и „Четири милијуна рубаља“, као „Штанцику“ у „Избирачици“ тај се из комада само њега сећа. Али као оригиналан глумац запиње и не може да се учврсти у једној струци.

Међутим мени се чини да то њему не би било тешко.

Ваља додати да он има веома леп и пријатан глас као певач.

Али наш први певач од како је овог позоришта остао је без супарника, Раја Павловић. Он је као неким чудом, а за његову несрећу, остао непрестано на београдској позорници, ма да му је његов глас могао отворити ма коју позорницу у Европи. Код нас не само што је и остао неоцењен и ниподаштанан но му је још и сметао. Обично се вели за Рају да је добар певач али да је лош глумац, што је једна заблуда и неправда. Раја је врло добар глумац у допунским улогама као какав примитивнији тип. У „Јованчиним сватовима“ нпр. он је тако исто одличан глумац као што је одличан певач, и сећам се да на мене није ни мало већи утисак направио онај певач који је у „Opera Comique“ у Паризу играо Јована. Само што се то код нас овде не сме да каже!

Раја је мало прилен, то је истина, али за овакву плату.....

Милорад Петровић је пријатне спољашности са доста лепим способностима али неук и неамбицијозан. Он још неће да се отресе свога акцента, ма да му је толико пута речено да глумац са акцентом не може опстати на престоничкој позорници. Кад би Милорад хтео радити имали би у њему веома ваљана глумца за млађе љубавнике. Он је довољно ватрен за то.

И најзад, Јеша Божовић, који је један од најстаријих, а сигурно најсавеснији глумац. Он није глумачки таленат, али је врло скрупулозан и честит глумац, који одлично отправља онај посао који му је поверен. Божовић поштено зарађује свој хлеб, и ја сам врло задовољан што то могу на овај начин овде да констатујем. При том је он глумац који се најбоље маскира и има најлепши, најчистији језик.

Ко површно суди о овим мојим оценама може узети да ја сматрам Божовића као бољег глумца него чак Гавриловића, јер о овом нисам толико добра рекао. Али би такав закључак био скроз погрешан. Не може ту бити сравњења. Ја само хоћу да кажем: да Божовић према својим способностима, својој плати, своје положају и своје гласу, врши боље свој позив од Гавриловића, који је наш први глумац, највише плаћен и „славом увенчан.“ Гавриловић је бољи од осталих али је његово место на које је он стао тако велико, да је он још мали за њ, а не напреже се да се узвиси. То је све.

О млађима имам мало што рећи, мада их има мнозина. Ја сам могао приметити само ове: Л. Рајковића, Илијина, Радовића, Руцовића, Стоичевића, Стојићевића, Станковића и Милутиновића. Управа највише истиче Руцовића и Радовића, а мени се чини да Руцовић неће моћи опстати на позорници због оскудице органа. О игри његовој за сада нећу да говорим јер он још није срећен; његова је игра и сувише раскомадана, неконцентрисана, његови су гестови и сувише нервозни и растрзани. Тај глумац нема још мере ни у чему. То ће можда временом све доћи, али глас?

Радовић има особу и глас погодан али само за драму, па и то за суровије типове. Он изгледа и сувише сиров, ма да се показује у извесним улогама као врло добар. Само њега могу да омету са овим претераним истицањем. Од куд може, од куд сме он већ играти „Немању“? По моме мишљењу требало би обратити пажњу на Стојићевића и Милутиновића. Та двојица једино ме потсећају на некадање „младе глумце“... Само Стојићевић треба да се умери са гестовима, јер постаје већ смешан са оним млатаранњем.

О осталима ћу опширније говорити поводом појединих улога.

После представљача треба да поменем и спомоћна средства њихова као: оркестар, гардеробу и декорације, али је то троје тако олошало код нас, да не вреди ни говорити. Оркестар је сведен на најмању меру. Ни један бољи свирач неће да ступи у позоришни оркестар, јер Управа, прво мало плаћа, а друго не даје плате за време распуста. Због тога сваки свирач више воли свирати чак и код „Лепе Катарине“ него у Позоришту.

Декорације и гардероба су непотпуни, па и оно мало што има тако је похабано, подерано и поломљено, да је жалост погледати — о срамоти већ и да не говорим. Све се хвале: како Позоришту добро иде, а овамо кад се завеса подигне публика види саме рите на којима седе глумци такође у ритам. Има већ неколико година, како се нису нове декорације градиле.

Кад се, дакле, све ово сумира што сам ја у петнаест оваквих хроника наговорио излази:

Да је управитељ на том месту једино што другог нема које би му се више допало, и да је човек који нити воли нити разуме позориште.

Да је драматург дошао ту без љубави према послу једино да прави бољу каријеру.

Да је одбор непотпун а при том без икакве самосталности, без икакве воље а и разумевања доста слабог. Да не врши онако посао, као што је то законодавац желео, кад је она правила о одбору прописао.

Да је последица тога: несрећен, сасвим рђав и досадан репертоар, који не одговара задатку Краљ. Срп. Нар. Позоришта. Да су глумци подлегли том општем рђавству и да у пркос свом напрезању (а ви можда и не знате да је то сталез који данас највећи број сати ради — после кондуктера на трамвајима?) не могу да спрече опадање Позоришта.

Садржај: „Младост“ (песма) — „Глава у торби“ — „Славуј и жаба“ (песма) — „Где поморанце зру“ (наставка) — „Свршено је“ — „Позоришна хроника“ — „Изјава“ — „Једно страшно признање“.

Да Позориште, дакле, није ни близу оно што би требало и могло да буде.

А лек томе злу? Ја знам само за један лек: не само избацити све личности које су сад у Управи, него изменити из корена и сам систем Управе. Образовати један одбор од старих представљача (по примеру „Друштва „Француске Комедије“) који ће водити бригу о целом позоришту. Позориште глумцима! Они су најзаинтересованији и најоданији тој установи, они ће се највише и старати за њено унапређење. На чело таквог Позоришта поставити само једног вишег администратора који би имао једну чисту надзорну улогу: да мотри да Позориште под овом управом не би престало бити *Краљ. Српско и Народно*. А зато што ће оно имати такву улогу Држава ће му давати на име помоћи — од прилике ово што му сад даје без икакве вајде.

Кад би се тако учинило, видели би одмах колико би позориште кренуло напред. Али пошто то неће бити, јер сад се има много пречих послова но да се слуша што ја причам, то ћете ви бити одређени да за ваше скупе паре још дуго гледате ову Управу како вам приређује овакве преставе.

Само што ја бар нећу морати више писати.
Уф!!!

Spectator.

ИЗЈАВА

Београдске Новине у броју од четвртка донеле су: како је г. Радоје П. Радојловић подигао читаву малу компању, преко *Звезде* и *Новог Дневног Листа*, против г. Алимпија Васиљевића итд.

Ми на то имамо да изјавимо: да *Звезда* није подигла никакву компању против г. Алимпија, пошто би она била безпредметна, после онаког документа, који довољно илуструје *тадање* доба и *садање* „историке“ тога доба; и

да публикавање оног документа у *Звезди* не стоји ни у каквој вези са г. Радојем.

Уредништво.

ЈЕДНО СТРАШНО ПРИЗНАЊЕ

Г. А. Васиљевић је најзад у јучерашњем броју „Н. Днев. Листа“ признао да је не само потписао ону адресу И. Гарашанину, коју смо ми у 5 бр. „Звезде“ донели, но чак да је сам иста и писао. Објашњавајући ту двојструку уцени он додаје: да је *онда* то била „превара“, и Кнез Милош, који је умео свачему тачно име дати, назвао је то „преваром.“ Само ко сад овом нараштају јамчи да г. Алимпије не иде и њега да обмане и превари? Кад је он још као „дете“ почео да варе, и то да вара *онаква* човека, чему се ми, „деца“ од њега старца, „изученог и искусног“ имамо надати?! Какав нам то морал у политици г. Алимпије проповеда? Кад г. Алимпије вели „да је онда *градио* историју а сад је *пише*“, ми знајући од сувременика шта је и где је тада г. Алимпије био, морамо закључити: да у његовом писању има толико исто истине колико и у његовом раду, и да ће према томе његов *тадањи историски рад* ући у историју, кад буде ушла и ова његова прича у *историју литературе*. Sapienti sat.

S.